

УДК: 130.2:37.02

Наталія КОЧУБЕЙ

ОСВІТА – ЦЕ ПРОСТІР СВОБОДИ

Рецензія на монографію Світлани Ганаби
«Філософія дидактики: контексти, стратегії, практики». –
Суми, ВТД «Університетська книга», 2015. – 334 с.

У статті розглядаються основні ідеї монографії С.О. Ганаби «Філософія дидактики: контексти, стратегії, практики». У дослідженні представлено концептуальну й соціокультурну модель філософії дидактики як нового напрямку досліджень. Філософська концепція дидактики як теорії навчання у контексті нових соціокультурних й дискурсивних практик ґрунтується на наступних положеннях: розуміння простору освітньої діяльності як відкритої, складної, ризоморфної системи, що перебуває у процесі самозміни й самостворення; визнання знання як джерела особистісної трансформації; розуміння людини як складної, комунікативної, компетентної, здатної до самотрансформації у «просторах потоків» і «позачасовому часі» (М. Кастельс); розуміння освіти як простору свободи; визнання самоцінності особистісного досвіду та життєвої практики.

У монографії запропоновано можливі напрямки переорієнтації розвитку дидактики. Серед таких напрямків виокремлено: спрямування до конструктивного й творчого підходу отримання знань; подолання авторитарного стилю викладання на користь діалогової співпраці; застосування низки відкритих, нелінійних методів навчання, спрямованих на розвиток і самотрансформацію особистості; переосмислення наявного життєвого досвіду суб'єктів освітнього процесу та світоглядних орієнтирів особистості; визнання комунікативної природи освіти, особистості, знання.

Ключові слова: *філософія дидактики, освіта, дидактика, особистість, розвиток.*

У монографії С. О. Ганаби «Філософія дидактики: контексти, стратегії, практики» представлено концептуальну та соціокультурну модель філософії дидактики як нового напрямку досліджень.

Необхідність розробки даного напрямку зумовлена глибинними трансформаціями в усіх сферах життя, які засвідчили становлення якісно нового типу суспільства. Збільшення обсягів інформаційного ресурсу, зростання кількості інформаційних потоків, розвиток вільного ринку інформаційних ресурсів, удосконалення засобів масової комунікації тощо зумовлюють пошук нових моделей навчання, які б активізували творчий потенціал особистості, сприяли здатності отримувати нові знання й переосмислювати набуті на основі критичної рефлексії, створюю-

вали умови для її самотрансформації упродовж усього життя тощо. У цьому зв'язку актуалізується питання, якою має бути сучасна освіта, зокрема дидактика як теорія навчання, з тим, щоб допомогти людині відшукати адекватні відповіді на виклики сучасності, виконавши превентивну функцію її підготовки до життя в епоху цивілізаційного переходу. Варто зазначити, що пріоритетна роль освіти у суспільних перетвореннях висвітлена у науково-дослідницькій літературі досить багатогранно й розмаїто. Проте залишаються недостатньо осмисленими проблеми навчальної діяльності, а саме: чому навчати, скільки навчати, як навчати, для чого навчати. Пошук відповідей є одним із завдань монографічного дослідження.

Філософське осмислення питань навчальної діяльності авторка здійснює у соціокультурному та історико-філософському контекстах. У книзі аналізуються освітні стратегії й практики навчання, а саме: між- та трансдисциплінарні підходи в організації змісту навчання; використання у навчанні досвіду повсякденності, синергії новацій й традицій у навчанні; створення інноваційного освітнього середовища, саморозвиток особистості у ігрових практиках і практиках діалогу тощо, що дозволило переформатувати освітню діяльність від людини, яку навчають, до людини, яка навчається, й осмислити навчання з позицій майбутнього. Провідною ідеєю навчання визнається формування людини-дослідника.

У монографії представлено розуміння сучасної дидактики як трансформативної за своєю природою, гуманістичної за спрямованістю, плюралістичної за змістом та демократичної за характером, як такої, що оперативно реагує на зміни соціокультурної реальності, розкриває й плекає когнітивне багатство суб'єктів освітньої взаємодії.

Загалом, філософію дидактики авторка радить розглядати як дослідницький напрям, що здійснює теоретично-світоглядний та методологічний аналіз освітньої діяльності відповідно до антропологічних орієнтирів та соціальних запитів епохи. Філософське осмислення питань навчальної діяльності сприятиме виведенню дидактики на новий – метарівень розвитку.

Концептуалізація філософії дидактики здійснена на основі методологічних концепцій та підходів, які забезпечили поліваріантність аналізу навчальної діяльності та дискурсу можливих сценаріїв її подальшої модернізації. Використання ідей соціального конструктивізму, постмодернізму, комунікативної філософії, концепції складності, інтерсуб'єктивного підходу тощо дозволило розкрити методологію сучасного навчання й показати особливості його практичної реалізації.

У пошуках відповіді на питання авторка доходить висновку, що розвиток сучасної освіти має ґрунтуватися на ідеях пріоритетності творення

нових знань, а не споживанні готової інформації; орієнтуватися на вміння комплексно й контекстуально розглядати проблеми й окреслювати нові у звичних для людини ситуаціях; здійснюватися шляхом залучення у освітню діяльність особистісного досвіду та життєвих практик суб'єктів навчання; сприяти здатності їх до самовиховання й самотрансформації з метою реалізації власного життєвого потенціалу; враховувати цілісну, складну природу людини у конструюванні освітніх практик; орієнтуватися на плекання розуміючої планетарної етики співжиття; сприяти становленню нового образу мислення, адекватного світу, який би поєднував непоєднане.

У роботі здійснено концептуальну презентацію дидактики шляхом переосмислення смислового навантаження її ключових концептів, а саме: розуміння, рефлексія, проектування, комунікація тощо. Необхідність їхнього переосмислення зумовлено: змінами у соціокультурній місці освіти, а саме посиленням її превентивної функції у суспільному житті; зорієнтованістю соціокультурного запиту на перспективи майбутнього, а не на здобутки минулого; відходом від замкнутої, ієрархічної, уніфікованої побудови освітнього процесу на користь відкритої, складної, ризоматичної, самоорганізуючої; розумінням природи знань як змінної величини, яка піддається постійному перегляду з позицій життєвості й значущості у процесах суспільного життя й зумовлює необхідність забезпечення пізнавальної гнучкості й генеративності навчання; а, отже, акцентуванням уваги на когнітивно-діяльній природі людини; розумінням людини як здатної та відкритої до змін та самотрансформації.

Авторка доводить, що становлення проблемного поля сучасної дидактики зумовлено переходом у навчальній діяльності від «культури освіченості» до «культури навігації», що потребує перевизначення засадничих дидактичних принципів з контрольованого навчання, передбачуваних цілей й результатів на користь розвиваючого, відкритого навчального плану, який будується на розумінні освіти як трансдисциплінарної за характером пізнання, дискурсивної за змістом та постійно змінюваною за своєю суттю. Переосмислення проблем навчальної діяльності здійснюються шляхом звернення до поглядів та ідей мислителів минулого, що дозволить більш повно й комплексно зрозуміти проблеми освіти, наповнити навчальні практики новим змістом й урізноманітнити способи їх реалізації.

Цінністю освітньої взаємодії визначається вільна, освічена, творча особистість, яка здатна зберігати свою індивідуальність й унікальність, готова до співпраці у межах відкритого й полікультурного освітнього простору. Акцентовано увагу на необхідності відходу від розуміння людини як одновимірної на користь цілісної й складної. Людина постає не як даність, а як процес, у якому відбувається творення нею самої себе через розкриття та активізацію її потенціальних можливостей.

Філософська концепція дидактики як теорії навчання у контексті нових соціокультурних й дискурсивних практик ґрунтується на наступних положеннях: розумінні простору освітньої діяльності як відкритої, складної, ризоморфної системи, що перебуває у процесі самозміни й самостановлення; визнанні знання як джерела особистісної трансформації суб'єктів навчання, пріоритетності індивідуального підходу у пізнанні, плюралізму й ситуативному характері істини, що зумовлює розуміння соціокультурних реалій як конвенціональних; розумінні людини як складної, комунікативної, компетентної, здатної до самотрансформації; розумінні освіти як простору свободи, у якому суб'єкти навчання отримують можливість вільного самовираження й вільного вибору того, що їх цікавить; визнанні самоцінності особистісного досвіду та життєвої практики.

Запропоновано можливі напрямки переорієнтації розвитку дидактики, що сприятимуть виведенню її на новий – метарівень розвитку. Серед таких напрямків виокремлено: по-перше, спрямування до конструктивного й творчого підходу отримання знань; по-друге, подолання авторитарного стилю викладання на користь діалогової співпраці; по-третє, застосування низки відкритих, нелінійних методів навчання, спрямованих на розвиток і самотрансформацію особистості; по-четверте, переосмислення наявного життєвого досвіду суб'єктів освітнього процесу та світоглядних орієнтирів особистості; по-п'яте, визнання комунікативної природи освіти, особистості, знання.

Монографія С. О. Ганаби «Філософія дидактики: контексти, стратегії, практики» не лише заповнює цю лакуну в українській філософії освіти, а й поглиблює розуміння проблем дидактики у філософсько-освітньому дискурсі.

Наталья Кочубей. Образование – это пространство свободы.

Рецензия на монографию Светланы Ганабы «Філософія дидактики: контексти, стратегії, практики». – Суми, ИТД «Університетська книга», 2015. – 334 с.

В статье рассматриваются основные идеи монографии С. А. Ганабы «Философия дидактики: контексты, стратегии, практики». В исследовании представлено концептуальную и социокультурную модель философии дидактики как нового направления исследований. Философская концепция дидактики как теории обучения в контексте новых социокультурных и дискурсивных практик основывается на следующих положениях: понимание пространства образовательной деятельности как открытой, сложной, ризоморфной системы, которая пребывает в процессе самоизменения и самостановления; определения знания как источника личностной трансформации; понимание человека как сложной, коммуникативной, склонной к самотрансформации в «пространствах потоков» и «вневременном времени»

(М. Кастельс); понимание образования как пространства свободы; признание личностного опыта и жизненной практики.

В монографии предложены возможные направления переориентации развития дидактики. Среди них выделены: направление к конструктивному и творческому подходу получения знаний; преодоление авторитарного стиля преподавания в пользу диалогового сотрудничества; применение ряда открытых, нелинейных методов обучения, направленных на развитие и само трансформацию личности; переосмысления имеющегося жизненного опыта субъектов образовательного процесса и мировоззренческих ориентиров личности; признание коммуникативной природы образования, личности, знания.

Ключевые слова: философия дидактики, образование, дидактика, личность, развитие.

Nataliya Kochubey. Education is a Space of Freedom.

A Review of the monograph «Philosophy of Didactics: Context, Strategies, Practices» by Svitlana Hanaba (2015).

The basic ideas of the monograph “Philosophy of Didactics: Contexts, Strategies, Practices” by S.O.Hanaba are examined in the article. The author presents the conceptual and of sociocultural model of philosophy of didactics as a new direction of study. The philosophical concept of didactics as a theory of learning in the context of new sociocultural and discursive practices is based on such positions: understanding the educational space as an open, complex, rhizomatic system which is in the process of self-transformation and self-becoming; recognition the knowledge as a source of personal transformation; understanding a human as a complex, communicative, competent personality, which is capable to transform himself/herself in the “space of flows” and “timeless time” (M. Castells); understanding of education as a space of freedom; recognition of the inherent value of personal experience and life practice.

The possible directions of didactics reorientation are proposed in the book. Among them are: the orientation on constructive and creative approach to learning; overcoming authoritarian style of teaching and **transition to interactive collaboration** in learning; use of a set of open, non-linear teaching methods aimed at developing and transformation of personality; rethinking an individual existing life experience and worldview orientation; recognizing the communicative nature of education, personality and knowledge.

Keywords: philosophy of didactics, education, pedagogy, personality, development.

Наталія Кочубей – доктор філософських наук, професор Національного педагогічного університету імені М.П.Драгоманова.

E-mail: n.v.kochubey@ua.fm

Nataliya Kochubey – Doctor of Philosophical Sciences, Professor of National Pedagogical Dragomanov University. E-mail: n.v.kochubey@ua.fm